BITRÄDANDE JUSTITIEKANSLERN

Tingsrättens och åklagarens förfarande vid dömande av straff för preskriberade brott

KLAGOMÅLEN

Klaganden A har 20.11.2024 genom sitt ombud tillställt justitiekanslersämbetet ett klagomål som gäller Ålands tingsrätts tingsdomares C:s förfarande. Klaganden kritiserar tingsdomaren för att denna medelst dom 30.9.2024 (R 23/145) dömt klaganden för ett påstått penningtvättsbrott trots att åtalsrätten för brottet varit preskriberad.

Klaganden B har 18.12.2024 genom samma ombud tillställt justitiekanslersämbetet ett klagomål som likaledes gäller tingsdomare C:s förfarande i samma ärende. Klaganden kritiserar tingsdomaren för att denna dömt klaganden för ett påstått förskingringsbrott trots att åtalsrätten för brottet varit preskriberad.

UTREDNING

Från Ålands tingsrätt har inhämtats en utredning av tingsdomare C samt lagmannens utlåtande. Därtill har en utredning inhämtats av landskapsåklagare D samt utlåtanden av Ålands landskapsdistrikts ledande landskapsåklagare och biträdande riksåklagaren. Nämnda handlingar bifogas till klagandena för kännedom.

PB 20, 00023 Statsrådet Telefon 0295 162501 registratorskontoret.jka@gov.fi

www.justitiekanslern.fi

ANTECKNING

Enligt 6 § 3 mom. i lagen om advokater har justitiekanslern rätt att i tillsynsnämnden som fungerar i samband med Finlands Advokatförbund anhängiggöra ett tillsynsärende som avses i lagens 7 c § om han anser att en advokat inte uppfyller sina förpliktelser.

Justitiekanslern har på basis av nämnda lagrum 27.5.2026 anhängiggjort svarandens advokats förfarande att undersökas som ett tillsynsärende (dnr OKV/1420/53/2026). I sitt meddelande till tillsynsnämnden konstaterade justitiekanslern bland annat att advokaten vid tingsrättens sammanträde inte fäst uppmärksamhet vid att den andra svarandens alternativa åtal vid sammanträdet justerades att gälla penningtvätt för vilken åtalsrätten hade preskriberats.

AVGÖRANDE

Relevanta bestämmelser

Enligt 9 kap. 1 § 2 mom. i domstolslagen ska domaren vara samvetsgrann och omsorgsfull i sin tjänsteutövning.

Enligt 14 § 1 mom. i statstjänstemannalagen ska en tjänsteman utföra sina uppgifter på behörigt sätt och utan dröjsmål.

Enligt 9 § i lagen om Åklagarmyndigheten ska en åklagare se till att det straffrättsliga ansvaret i de mål som han eller hon handlägger förverkligas utan dröjsmål och på ett jämlikt och ekonomiskt sätt enligt vad parternas rättsskydd och allmänintresset kräver.

Enligt 28 kap. 4 § i strafflagen är det strängaste straffet för förskingring fängelse i 6 månader. Enligt 32 kap. 6 § i samma lag är det strängaste straffet för penningtvätt fängelse i två år.

Enligt 8 kap. 1 § i strafflagen preskriberas åtalsrätten, om åtal inte har väckts inom två år, om det strängaste straffet för brottet är fängelse i högst ett år, böter eller ordningsbot. Preskriptionstiden är fem år, om det strängaste straffet för brottet är fängelse i över ett och högst två år. Ifall den brottsliga gärningen omfattar upprätthållande av ett lagstridigt tillstånd, börjar preskriptionstiden för åtalsrätten enligt 2 § i samma kapitel löpa från det att detta tillstånd har upphört.

Enligt 8 kap. 3 § 1 mom. i strafflagen anses åtal ha blivit väckt på ett sätt som avbryter preskriptionstiden när den som ska åtalas lagligen har delgivits en stämning eller när straffanspråk mot personen i fråga har framställts i hans eller hennes personliga närvaro vid rättegång.

Bedömning

Tingsdomarens förfarande

Åtal mot svarandena väcktes vid Ålands tingsrätt i juli 2023. Den ena svaranden åtalades för grov förskingring och den andra svaranden för medhjälp till grov förskingring alternativt grov penningtvätt. Stämningen delgavs svarandena i augusti 2023. Tingsrätten dömde medelst sin dom i september 2024 den förstnämnda svaranden för grov stöld och förskingring samt den andra svaranden för penningtvätt.

Tingsdomaren medger att preskription av åtalsrätten hade uppstått för den förstnämnda svarandens del när hon vid fattandet av domen spjälkt upp tillräknandet till två punkter; grov stöld respektive förskingring av normalgraden. Tingsdomaren konstaterar att till denna del hade parterna inte kunnat uttala sig i rättegången och hon själv borde ha insett att åtalsrätten för förskingring av normalgraden hade varit preskriberad redan långt före åtal hade väckts.

Åklagaren justerade vid tingsrättens sammanträde i september 2024 åtalet för den andra svarandens del att gälla medhjälp till grov förskingring alternativt penningtvätt av normalgraden. Tingsdomaren medger i sin utredning att i och med denna justering hade penningtvättsalternativet varit preskriberat redan långt före åtal väckts. Tingsdomaren konstaterar att detta faktum hade varken hon, åklagaren eller svarandenas biträde noterat, utan ärendet hade handlagts utan några invändningar gällande preskription. Tingsdomaren tillägger att däremot hade gottgörelse yrkats av staten, vilket borde ha uppmärksammat henne särskilt på att ärendet var gammalt och att en preskription kunde ha varit aktuell.

Entydigt är att åtalsrätten såväl för förskingring som för penningtvätt hade varit preskriberad redan långt innan åtal i ärendet hade väckts. Gärningstiden för de nämnda brotten var nämligen 27.11.2015 – 24.1.2016 respektive 1.12.2015 – 21.2.2016 och stämningen delgavs svarandena i augusti 2023. Enligt lagen är preskriptionstiden för förskingring två år och för penningtvätt fem år.

Att döma ut straff för ett brott för vilket åtalsrätten har preskriberats är ägnat att minska förtroendet för rättskipningsverksamheten och äventyra svarandens rättsskydd. Felet är till sin karaktär allvarligt och sker inom domaruppgifternas kärnområde, dvs. vid fattandet av rättskipningsbeslut.

Nämnda fel som tingsdomaren begått i ärendet skulle på basis av den allvarliga karaktären kunna bli bedömda i ljuset av 40 kap. 10 § i strafflagen, dvs. brott mot tjänsteplikt av oaktsamhet. Brottsrekvisitet förutsätter dock bland annat att gärningen inte, med hänsyn till sin menlighet och skadlighet eller andra omständigheter som har samband med den, är ringa bedömd som

helhet. I lagen eller dess förarbeten har inte fastställts närmare kriterier för bedömningen när en gärning kan på nämnda sätt anses vara ringa. Saken måste alltid bedömas från fall till fall.

I justitiekanslerns beslutspraxis har brott mot tjänsteplikt av oaktsamhet ansetts vara ringa i sådana fall där utdömande av straff för ett brott för vilket åtalsrätten preskriberats inte förorsakat menliga verkställighetspåföljder och svaranden åtalats utöver det preskriberade brottet för andra brott för vilka åtalsrätten inte preskriberats. Då har huvudförhandlingen varit nödvändig till övriga delar. Enligt vedertagen beslutspraxis har domaren i dylika fall getts en anmärkning för sitt felaktiga förfarande.

Tingsdomarens oaktsamhet i det aktuella fallet avspeglas av att hon för den förstnämnda svarandens del inte upptäckt preskriberingen av åtalsrätten när hon vid fattandet av domen spjälkte upp tillräknandet till två punkter och för den andra svarandens del när åklagaren justerade åtalet i huvudförhandlingen, och inte heller när domen meddelades. Det är fråga om en rutinåtgärd i vartenda brottmål att kontrollera att åtalsrätten inte är preskriberad. Denna rutinåtgärd kan inte negligeras ens på grund av brådska eller arbetsbörda. I ärendet har inte framkommit att preskriberingen av åtalsrätten inte skulle ha kunnat utan besvär upptäckas om domaren iakttagit vederbörlig aktsamhet.

Å andra sidan stöds förfarandets ringa karaktär av att tingsdomarens felaktiga förfarande inte föranlett några menliga verkställighetspåföljder för svarandena. I ärendet hade anförts besvär hos hovrätten som i mars 2026 ändrat tingsrättens dom genom att döma den förstnämnda svaranden för grov förskingring samt genom att förkasta den andra svarandens åtal för penningtvätt på grund av att åtalsrätten varit preskriberad. Anmärkningsvärt är därtill att huvudförhandlingen har i ärendet i sig varit nödvändig i tingsrätten till de delar åtalsrätten inte varit preskriberad.

När tingsdomarens förfarande skulle på ovan anförda grunder trots den allvarliga karaktären vara straffrättsligt bedömd som ringa i den mening som avses i rekvisitet brott mot tjänsteplikt av oaktsamhet, har det inte varit skäl att misstänka tingsdomaren för brott. Tingsdomarens förfarande har därför undersökts som ett laglighetskontrollärende utan att någon förundersökning förordnats.

Åklagarens förfarande

Landskapsåklagaren konstaterar i sin utredning att huvudförhandlingen i ärendet hölls i tingsrätten i september 2024 efter att den två gånger ställts in. Av tingsdomarens utredning framgår att dessa orsaker inte berodde på åklagaren. Landskapsåklagaren nämner att då huvudförhandlingen inleddes hade tingsrätten en sammansättning bestående av enbart ordföranden. Ordföranden hade efter en tid uppmärksammat att grov penningtvätt har ett så strängt straffmaximum att ärendet borde handläggas i fulltalig sammansättning.

Nämnda orsak i kombination med att ärendet redan hade dragit ut på tiden väldigt länge bidrog enligt landskapsåklagaren till att han justerade åtalet beträffande den andra svaranden till att gälla alternativt penningtvätt av normalgraden. Landskapsåklagaren medger att han borde ha varit mer observant då han gjorde justeringen till en rubricering som uppenbart var preskriberad. Landskapsåklagaren tillägger att han i samband med domen noterade sitt eget och domstolens misstag samt besvärade sig till förmån för nämnda svarande och yrkade att svaranden skulle befrias från straffrättsligt ansvar då det brott som tillräknats var preskriberat.

Biträdande riksåklagaren anser i sitt utlåtande att landskapsåklagaren har förfarit felaktigt inom åklagaruppgifternas kärnområde genom att denne har justerat åtalet och fortsatt att driva det justerade åtalet i tingsrätten avseende en gärning för vilken åtalsrätten hade preskriberats. Landskapsåklagarens förfarande har enligt biträdande riksåklagaren varit ägnat att medverka till att tingsrätten meddelade en felaktig dom och till den rättskränkning som därigenom drabbat den tilltalade. Biträdande riksåklagaren anser att förfarandet ska bedömas vara av allvarlig karaktär.

Den exceptionella och överraskande situation som uppstod vid tingsrättens sammanträde till följd av ändringen i sammansättningen kan enligt biträdande riksåklagaren bedömas ha varit ägnad att medverka till uppkomsten av det fel som åklagaren begick. Denna omständighet gör enligt biträdande riksåklagaren inte förfarandet godtagbart, men den kan anses i viss mån minska klandervärdheten i landskapsåklagarens felaktiga handlande.

Jag kan instämma i nämnda synpunkter om landskapsåklagarens förfarande som biträdande riksåklagaren anfört. Landskapsåklagarens felaktiga förfarande inom åklagaruppgifternas kärnområde har i sig varit av allvarlig karaktär. De omständigheter som landskapsåklagaren tagit upp i sin utredning kan dock i viss mån anses minska klandervärdheten i hans felaktiga förfarande. Beaktansvärt är därtill att åklagaren inte fattat slutligt avgörande i saken utan domen har fattats av tingsdomaren som i sista hand ansvarar för domens lagenlighet.

Landskapsåklagaren har dessutom efter att ha uppmärksammat sitt fel utan dröjsmål vidtagit behöriga åtgärder för att rätta felet genom att anmäla missnöje med domen och överklaga den till svarandens förmån, vilket ledde till att felet korrigerades beträffande den felaktigt dömde svaranden genom hovrättens frikännande dom. Trots att jag uppskattar landskapsåklagarens åtgärder i syfte att rätta till sitt felaktiga förfarande, avlägsnar detta dock inte det felaktiga förfarandets allvarliga karaktär.

Slutsatser och åtgärder

Tingsdomare C har förfarit lagstridigt genom att på ovan nämnt sätt handlägga ett brott för vilket åtalsrätten hade preskriberats samt genom att döma båda svarandena till straff för brott för vilka åtalsrätten hade preskriberats.

I 6 § 1 mom. i lagen om justitiekanslern i statsrådet bestäms att om en tjänsteman, en offentligt anställd arbetstagare eller någon annan som sköter ett offentligt uppdrag har handlat lagstridigt eller underlåtit att fullgöra sina skyldigheter, kan justitiekanslern ge personen i fråga en anmärkning för framtiden, om justitiekanslern anser att det inte finns orsak att väcka åtal.

På ovan anförda grunder ger jag tingsdomare C en i nämnda lagrum avsedd anmärkning för det lagstridiga förfarandet.

Vid bedömningen av landskapsåklagare D:s förfarande har jag beaktat att han har förfarit felaktigt inom åklagaruppgifternas kärnområde genom att justera åtalet och fortsätta att driva det justerade åtalet i tingsrätten avseende en gärning för vilken åtalsrätten hade preskriberats. Förfarandet har varit ägnat att medverka till att tingsrätten meddelat en felaktig dom. Jag har vid bedömningen å andra sidan beaktat ovan anförda omständigheter som i viss mån varit ägnade att minska klandervärdheten i landskapsåklagarens förfarande.

Som helhet anser jag det tillräckligt att fästa landskapsåklagare D:s uppmärksamhet vid åklagarens skyldighet att se till att det straffrättsliga ansvaret förverkligas på ett jämlikt sätt enligt vad parternas rättsskydd kräver.

Detta dokument har undertecknats elektroniskt.

Biträdande justitiekansler — Petri Martikainen

Avdelningschef
Referendarieråd — Markus Löfman